

Valentina Horvat Kokalj, Kinološka inštruktorica in direktorica Zavoda PET

PSI Z NAMI GOVORIJO VES ČAS

Komunikacija je izmenjava mišljenj, idej, občutkov in namenov z uporabo govora, telesne govorice ali pisave. Izhaja iz načina življenja neke vrste. Domači psi živijo v družinah z ljudmi, včasih s še kakšnim psom ali drugimi živalmi. Kot socialna bitja imajo sofisticiran in subtilen način komuniciranja. Z okolico izmenjujejo informacije predvsem s telesno govorico, pa tudi glasovno. Izražajo svoje potrebe (Lačen sem!, Žejn sem!), svoje želje oz. interese (Želim se igrati!), svoje počutje (Radoveden sem!, Nisem siguran!, Boli me!), opozarjajo na nevarnost (Nekdo se nam približuje!, Ne dotikaj se me!) ali pokažejo, da je nekaj njihovega. Psi se ne izražajo v stavkih, kot se mi. Čeprav se lahko naučijo razumeti več kot 300 besed, predvsem pa so sposobni razbrati naše počutje z intonacije našega glasu, se večinoma zanašajo na telesno govorico.

Pasjo govorico delimo na namenske in nenamenske signale oz. vedenja. S slednjimi pes zgolj izraža nekaj, kar trenutno počne, ali razpoloženje. Npr. kadar je moker, se otrese, vedenje samo pa ne nosi nobenega sporočila. Z otresanjem lahko sporoča tudi, da se v neki situaciji počuti neprijetno. Z vohanjem po tleh lahko sporoča, da se v neki situaciji ne počuti varnega, vendar je vohanje lahko tudi povsem namensko in z njim sporoča, da je našel nekaj zanimivega, npr. prišel na sled. Psi se vedenja, ki jih uporabljajo povsem refleksno oz. z njimi izražajo čustveno stanje, lahko naučijo uporabljati povsem namensko. Eno najbolj značilnih vedenj je lizanje ljudi. Z lizanjem želi mladič pomiriti sebe ali drugega, če pa to vedenje spodbujamo, se bo pes naučil vedenje izražati povsem namensko, npr. z namenom dobiti približek ali naklonjenost. Z vedenjem ali sekvenco vedenj izražajo različne namene, ki se razlikujejo glede na kontekst. Pri opazovanju in interpretiranju govorice psa je zelo pomembno upoštevati pasemske in individualne značilnosti, opazovati tako posamezne signale kot sekvenco vedenj ter celoten kontekst.

Osnovna psihološka potreba ljudi in tudi psov je počutiti se varno. »Nevarno« ne pomeni nujno, da ogroža življenje, lahko je neka situacija socialno nenavadna, zaradi česar se pes počuti emocionalno ranljivega. Varnost je velikokrat povezana z osebnim prostorom in »lastnino« (npr. hrana, igrača, postelja, mladiček, skrbnik). Občutek varnosti je za pse zelo pomemben, saj

mu omogoča razmišljanje (aktivira se frontalni reženi velikih možganov); v nasprotnem primeru se odzove z begom ali obrambo (aktivira se senčni reženi velikih možganov). Kadar se pes prvič sreča z nekim novim prostorom, ljudmi ali živalmi, mu moramo omogočiti varno raziskovanje novih okolij in situacij. Dokler se ne bo počutil varnega, nas morda ne bo upošteval. Zasedovanje in lov obsegata velik del komunikacije psov, podobno pa komunicirajo psi tudi v igri. Ker se tudi v igri aktivira senčni reženi možganov, je psa težje obvladati oz. ga pripraviti, da se osredotoči na kaj drugega. Večinoma signali, da se pes ne počuti varno, niso tako dramatični. Da psu lahko pomagamo, jih je dobro znati prepoznati.

Znana norveška strokovnjakinja za vedenje psov Turid Rugaas je identificirala več kot 30 telesnih gest, ki jih psi izražajo v socialnih situacijah s člani lastne vrste ali ljudmi. Poimenovala jih je »miritveni signali«. Meni, da psi ta vedenja izvajajo namensko. Vsak, ki živi s psom, in marsikateri strokovnjak s področja vedenja psov ji pritrtdita. Nekateri se poslužujejo terminov, kot sta dominantno vedenje (grožnja) in podredljivo vedenje. Tem oblikam vedenja dodajajo še signale stresa in t. i. preusmeritvena vedenja. Miritvene signale bi lahko poimenovali »govorica miru«. Izražajo jih stabilni psi, ki se izogibajo nasilju. Z njimi sporočajo prijateljsko razpoloženje, se odzivajo na domnevne ali resnične nevarnosti, ki jih skušajo odvrniti, pomiriti prestrašene ali razburjene vrstnike (in ljudi) ali pomiriti samega

sebe, kadar se počutijo nelagodno, npr. v množici ljudi ali divji igri z vrstniki. Lahko so zelo očitni ali človeku komaj opazni. Glede na situacijo se odločijo za uporabo enega ali več miritvenih signalov. Navadno jih ne zaznavajo in se nanje ne znajo primerno odzvati slabo socializirani psi, preveč razburjeni odrasčajoči psi, otroci in tudi večina odraslih ljudi.

Ko miritveni signali ne zaležejo, se v psu sproži obrambno vedenje. To se pogosto zgodi, kadar je psu beg iz situacije onemogočen (npr. je na napetem povodcu ali utesnjen). Večinoma psi pred napadom opozorijo. T. i. svarilni signali se stopnjujejo glede na ogroženost psa, od najmilejših preko odkrite grožnje do napada. Najprepoznavnejši izrazi svarila so: otrplo, teža na sprednjem delu telesa, naježena dlaka, napeta hoja, mirujoč rep ali odsekano premikanje repa, v nasprotnikove oči uperjen pogled, opazna beločnica, namrščene obrvi, renčanje, privzdignjen in naguban smrček, privzdignjene ustnice in kazanje zob, opozorilno lajanje, hitro približevanje v ravni črti ali zaletavanje proti nasprotniku, šavsanje in ugriz.

Izražanje in razumevanje obeh vrst signalov sta psom prirojena. Uporabljajo jih v socialnih interakcijah z vsemi bitji, s katerimi se želijo sporazumevati. Zanimivo je, da jih psi razumejo tudi, če jih skušamo posnemati ljudje. Sporazumevanje je smiselno le, če sporočilo enako razumeta sporočevalec in prejemnik sporočila. Zato je prepoznavanje miritvenih in svarilnih signalov pomembno za vse, ki imamo opravka s psi, pa tudi za druge ljudi, še zlasti za tiste, ki se psom bojijo. Prav bi bilo, da bi svarilne in miritvene signale dobro poznali zlasti otroci, saj vse prevečkrat prav oni nevede in po nepotrebnem izzevo konflikte s psi, ki se slabo, včasih celo usodno končajo.

Signali prijaznih in sproščenih psov so: sproščen izraz obraza, odprta, sproščena usta, sproščeno telo, sedijo ali ležijo z eno tačko upognjeno pod telesom, veselo mahanje z repom s poplesujočim vrhom, tolčenje z repom po tleh, vabljenje k igri (v poklonu z

migajočim zadnjim delom in repom). Psi, ki neznanca (psa ali človeka) med pozdravnim obredom nočejo prestrašiti, mu ne gledajo naravnost v oči, nekoliko jih priprejo, odvrnejo pogled ali obrnejo glavo. Prijazno opletajo z repom, se ne približujejo hitro in naravnost, ampak počasi, v rahlem loku, pogosto povsem obmirujejo, sede ali leže s trebuhom na tleh. Tako sporočajo, da nimajo slabih namenov. V zameno pričakujejo, da bo podobno ravnala tudi oseba, ki so ji signali namenjeni. Če se to ne zgodi, postanejo zaskrbljeni ali se prestrašijo, kar utegne v njih izzvati beg ali napadalnost. V nasprotnem primeru kmalu postanejo zaupljivi, prijazno pozdravijo ter povabijo k igri.

Negotovi psi ali psi, ki se počutijo utesnjene (npr. otroci jih objemajo, ležijo na njih ali silijo vanje na prostoru za počivanje), večinoma izražajo vedenja, kot so: zehanje, četudi niso utrujeni, oblizovanje, četudi ni prisotna hrana, otresanje telesa, čeprav niso mokri, nenadno grizenje tačk in drugih delov telesa ali praskanje. Starš mora takoj preprečiti vedenje otroka ob psu,

terej poseči v situacijo, v bodoče pa preprečiti podobne situacije ali s pozitivno motivacijo psa spodbuditi, da uživa (ne le tolerira) v tesnih stikih z otrokom. Včasih se psi želijo umakniti iz situacije, v kateri se počutijo tesnobno, in v ta namen izražajo vedenja izogibanja, kot so: mežikanje, umikanje pogleda, obračanje glave ali celega telesa, odidejo stran, se skrivajo za osebo ali predmetom, vedejo norčavo, približujejo počasi ali se uležijo na hrbet s trebuhom navzgor in želijo povedati, naj jim nihče ne škodi. Navadno kažejo tudi znake stresa: imajo rep med nogama, ga nosijo nizko in mahajo le s konico, ušesa potegnjena na stran ali tesno ob glavi, hitro dihajo ali celo urinirajo. Psom moramo v takšni situaciji nemudoma omogočiti umik na varen prostor.

Psi, ki jim nekaj vzbudi pozornost, imajo intenziven in usmerjen pogled, ušesa naprej, gobec zaprt, napeto telo, visoko nošen rep, s katerim mahajo ali ne oz. počasno mahajo z repom; teža je na sprednjem delu telesa. Navadno jih nekaj zelo zanima ali se še

odločajo, kako bi se v neki situaciji odzvali (npr. kadar želijo loviti mačko, tik preden jim vržemo žogo, ob soočenju z »sviljivcem«). Takrat se težko odzivajo na naše klice in niso pripravljeni sprejeti pozornosti človeka (npr. objemanja in božanja), saj so osredotočeni in se pripravljajo na akcijo. Otroci naj se takrat ne približujejo in naj jih ne božajo ali objemajo.

Svarilnih in miritvenih signalov žal ne uporabljajo vsi psi. Razlogi so različni, vse prepogosto pa je zanje odgovoren človek. Z umetno selekcijo je vzgojil pasme, ki pred napadom le redko zagrozijo. Ti psi so nepredvidljivejši, saj miritvenih signalov ne upoštevajo in jih manj izražajo. Psi lahko sčasoma tudi izgubijo sposobnost izražanja miritvenih signalov. Največkrat zaradi izkušenj, ki so jih naučile, da njihovi signali niso učinkoviti in zato tudi niso smiselni.

Alof, Brenda. 2005. *Canine Body Language. A Photographic Guide*. Wenatchee: Dogwise Publishing.
<http://www.dogwisesite.com/>
 Rugaas, T. (2005). *On Talking Terms with Dogs: Calming Signals*. Dogwise Publishing.
 Zahaňásk, K. (2004). *To, priden! Samozalozba*.

